

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОСУДДЯ (СЕРЕЈ)

ТИПОВА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПИТАНЬ
ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СУДДІВ

УХВАЛЕНО СЕРЕЈ НА 46-МУ ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ
(18–19 ЧЕРВНЯ 2026 РОКУ)
СЕРЕЈ(2026)8

Французьке видання:

Типова програма підготовки суддів з питань технологій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (CEPEJ).

За думки, висловлені в цьому документі, відповідає автор (автори); вони не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи.

Дозволяється відтворювати уривки обсягом до 500 слів, крім випадків використання з комерційною метою, за умови збереження цілісності тексту. Уривок не можна використовувати поза контекстом; він не повинен містити неповної інформації або в інший спосіб вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Джерело потрібно завжди зазначати так: «© Рада Європи, рік видання». Усі інші запити щодо відтворення або перекладу всього документа чи його частини слід надсилати до Департаменту підготовки документів і публікацій (SPDP) або на адресу publishing@coe.int

Усю іншу кореспонденцію щодо цього документа слід надсилати до Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) або на адресу cepej@coe.int

Дизайн обкладинки та верстка:

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (CEPEJ),
Генеральний директорат з прав людини та верховенства права (DG1),
Рада Європи

Фото: Shutterstock

© Рада Європи, червень 2026 року

Зміст

СТИСЛИЙ ВИКЛАД.....	2
1. Вступ	4
2. Цілі.....	6
3. Цільові групи	7
4. Принципи	8
5. Потреби суддів у знаннях і навичках	8
6. Методика навчання	10
<i>Методи навчання</i>	10
<i>Поточне оцінювання та зворотний зв'язок</i>	11
<i>Навчальні матеріали в доступних форматах</i>	11
<i>Урахування відмінностей між поколіннями</i>	11
<i>Добір викладачів</i>	12
7. Зміст запропонованих навчальних програм.....	12
7.1. Базові знання: ІКТ	12
7.2. Знання середнього рівня: безпека даних і систем.....	13
7.3. Поглиблені знання: ШІ	13
7.4. Курси для голів судів: лідерство у сфері цифрового правосуддя.....	14
8. Навчальні модулі	15
8.1. Навчальний модуль для здобуття базових знань — ІКТ	15
8.2. Навчальний модуль для здобуття знань середнього рівня — безпека.....	17
8.3. Навчальний модуль для здобуття поглиблених знань — ШІ	18
8.4. Навчальний модуль для голів судів — лідерство у сфері цифрового правосуддя.....	20
8.5. Навчальні модулі спеціалізованої підготовки	21
Додаток — Приклади та успішний досвід.....	23

СТИСЛИЙ ВИКЛАД

Стрімка цифровізація систем правосуддя та поява штучного інтелекту (ШІ) докорінно змінили роль і обов'язки суддів. З огляду на масштаб цих змін і пов'язані з ними нові виклики Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ) розробила типову навчальну програму з питань новітніх технологій¹, покликану підготувати суддів до роботи в цифровізованому середовищі та виконання провідної ролі в ньому.

Цифрова трансформація систем правосуддя розпочалася кілька десятиліть тому, а останніми роками її темпи прискорилися з розвитком ШІ. Ці зміни потребують не лише вміння користуватися технологічними інструментами, а й переосмислення засадничих принципів правосуддя. Вони також вимагають від суддів оцінювати як можливості, так і ризики впровадження технологій, зокрема ШІ, у процеси здійснення правосуддя.

Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права й Акт ЄС про штучний інтелект підкреслюють потребу в належній цифровій грамотності фахівців системи правосуддя. Тому навчання має бути зосереджене на використанні новітніх технологій і водночас передбачати їх критичне осмислення з погляду права та етики.

Типова навчальна програма покликана: (1) надати суддям базові знання, необхідні для роботи в умовах цифровізації правосуддя; (2) забезпечити досвідченим суддям можливості постійно підвищувати кваліфікацію з питань використання цифрових інструментів, що невпинно розвиваються, зокрема рішень на основі ШІ; та (3) сприяти професійному розвитку й підготовці керівників судової системи, які володіють навичками управління судами із застосуванням технологій.

Типова навчальна програма ґрунтується на таких основних засадах: систематична початкова підготовка та безперервне навчання з урахуванням потреб; спеціалізована підготовка керівників судової системи; поєднання різних форм навчання, зокрема інтерактивних занять і навчання на практичному досвіді; обмін навчальними матеріалами в межах національних та європейських мереж підготовки суддів; регулярне врахування відгуків та оновлення навчальної програми відповідно до розвитку технологій.

Типова навчальна програма складається із чотирьох окремих програм, розроблених відповідно до потреб кожної цільової групи:

1. *Базові знання — ІКТ:* цифрове правосуддя, недоторканність приватного життя, захист даних, цифрові системи управління судами, етичні норми та правила професійної поведінки, а також доступність цифрових засобів для всіх.
2. *Знання середнього рівня:* захист даних і безпека систем
Захист персональних даних, безпека систем та реагування на кіберінциденти на основі оцінювання ризиків і з урахуванням чутливого характеру інформації у сфері правосуддя.
3. *Поглиблені знання — ШІ:* технічні основи, етичні виклики, причини виникнення й

¹ Типову навчальну програму розроблено на основі напрацювань Лоренци Кальканьо та Марії Джуліани Чивініні (Італія).

наслідки алгоритмічної упередженості, а також критична оцінка інструментів ШІ та наслідків їх використання для незалежності судової влади і прав людини.

4. *Лідерство у сфері цифрового правосуддя*: підготовка голів судів з питань управління змінами, розроблення цифрової стратегії та застосування цифрових інструментів для організації роботи, комунікації й управління результативністю діяльності.

Типова навчальна програма містить практичні рекомендації щодо підготовки суддів у цифрову добу з урахуванням подальшого розвитку технологій. Вона покликана поєднати розвиток технічних навичок із захистом незалежності судової влади, збереженням здатності критично мислити та дотриманням вимог професійної етики, сприяючи в такий спосіб утвердженню верховенства права в умовах цифрової трансформації.

1. Вступ

1. У цифрову добу роль суддів істотно змінилася: у мінливих умовах перед ними постали нові виклики, а коло їхніх обов'язків розширилося. Технології почали використовувати для підвищення ефективності систем правосуддя ще багато років тому, однак у різних країнах цей процес просувався різними темпами. Здебільшого це означало зміну способів виконання звичних судових процедур — від подання заяв до суду до проведення судових засідань.

2. Поступове впровадження штучного інтелекту (ШІ) у системах правосуддя протягом останніх років докорінно змінило здійснення правосуддя. У зв'язку із цим постають засадничі питання щодо принципів, на яких ґрунтується судочинство: як упроваджувати новітні технології, не ставлячи під загрозу основоположні цінності правосуддя, і якою мірою вони можуть змінити роль людини в судочинстві або навіть усунути потребу в її участі? Цей масштабний виклик спонукає переглянути підходи до підготовки суддів. Передусім необхідно чітко розуміти сутність штучного інтелекту та вміти ефективно застосовувати інструменти на його основі.

3. У багатьох документах наголошено на необхідності навчання, яке враховує технологічні виклики, що постають перед суддями та іншими фахівцями у сфері правосуддя:

- У Рекомендації Ради Європи Rec(2001)2 щодо розроблення та модернізації судових і правових інформаційних систем з урахуванням економічної доцільності наголошено, що потреби в навчанні слід ретельно оцінювати від самого початку роботи над будь-якою стратегією чи проєктом цифровізації. Навчальну програму необхідно розробляти спільно з представниками користувачів, оскільки їхній безпосередній практичний досвід потрібен для створення дієвої системи навчання, а також для того, щоб заручитися підтримкою працівників та забезпечити їхню співпрацю.

- У Висновку № 26 (2023) «Рух уперед: використання допоміжних технологій у судовій системі» Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) нагадує, що для якнайефективнішого використання допоміжних технологій суддями та працівниками апаратів судів необхідні належне навчання і практична придатність таких технологій. Суддів і працівників апаратів судів слід належно ознайомити з принципами роботи технологій та навчити правильно ними користуватися. Це необхідно для того, щоб технології повною мірою сприяли роботі суддів і працівників апаратів судів.

- Стаття 20 Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права (CETS № 225) передбачає: «Кожна Сторона заохочує підвищення рівня цифрової грамотності та розвиток цифрових навичок серед усіх верств населення і сприяє цьому, зокрема набуттю спеціальних професійних навичок особами, відповідальними за виявлення й оцінювання ризиків, пов'язаних із системами штучного інтелекту, а також запобігання таким ризикам та їх зменшення».

- Стаття 4 Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту (Акт про штучний інтелект) вимагає від постачальників систем ШІ та суб'єктів, які їх використовують, вживати заходів для забезпечення достатнього рівня грамотності у сфері ШІ, як це поняття визначено в пункті 56 статті 3, у своїх працівників та інших осіб, які за їхнім дорученням забезпечують роботу систем ШІ або користуються ними.
- У Європейській стратегії підготовки суддів на 2025–2030 роки (COM(2025) 801 final) наголошено, що цифрова трансформація правосуддя має передбачати розширення цифрових можливостей користувачів системи правосуддя та зміцнення їхньої спроможності, а особливу увагу слід приділяти підготовці фахівців у сфері правосуддя. Для досягнення цілей стратегії DigitalJustice@2030 (COM(2025) 802 final) Європейська стратегія підготовки суддів передбачає конкретні заходи зі створення сприятливого середовища для вдосконалення навичок фахівців у сфері правосуддя щодо використання цифрових інструментів та інфраструктури. Ці заходи сприятимуть поглибленню знань матеріального і процесуального права ЄС та національного права з урахуванням потреб цифрової економіки й суспільства, а також усвідомленню необхідності цифровізації.
- У Настановах CEPEJ щодо використання генеративного штучного інтелекту судами, ухвалених у грудні 2025 року, знову наголошено: «Слід розробити політику безперервного навчання щодо нових інструментів генеративного ШІ в міру їх появи, а також щодо нових можливостей самого ШІ в різних сферах, пов'язаних із правосуддям (генерування зображень, відео, голосу тощо). Судові установи мають створити систематичні механізми для регулярного інформування фахівців у сфері правосуддя про нові можливості ШІ та їхні потенційні наслідки для здійснення правосуддя. Таке навчання має охоплювати розуміння нових видів доказів, створених ШІ, виявлення дипфейків і синтетичних матеріалів, а також пристосування до нових методів цифрового маніпулювання, які можуть вплинути на судове провадження. Зміст навчання слід регулярно оновлювати з урахуванням останніх досягнень технологій генеративного ШІ та способів їх застосування у правовій сфері. Для забезпечення послідовності застосування можна розглянути можливість запровадження стандартизованих навчальних програм».

4. У кожній державі-члені діють установи, відповідальні за підготовку суддів: навчальні інститути, академії, центри, а також суди та інші органи. Вони, як і Європейська мережа суддівської освіти (EJTN), уже давно проводять навчальні заходи, часто присвячені використанню технологічних засобів у роботі судів. Останніми роками окрему увагу приділяють ШІ. Однак комплексну стратегію, покликану пояснити суддям принципи роботи цієї технології та навчити належно нею користуватися, ще розробляють.

5. Типова навчальна програма не охоплює навчання з питань використання технологій, що не стосуються діяльності судів і здійснення правосуддя. Вона стосується тих сфер судової діяльності, у яких нові технології породжують нові права й обов'язки або змушують переглядати усталені правові підходи. Йдеться, зокрема, про відповідальність за дефектну продукцію та за шкоду, заподіяну засобами ШІ; кіберзлочини, які стають дедалі поширенішими та складнішими за способами

вчинення; а також переосмислення традиційних понять кримінального права, як-от місце вчинення кримінального правопорушення та співучасть.

6. Типову навчальну програму розроблено на основі: Етичної хартії СЕРЕЈ щодо використання штучного інтелекту в судових системах та пов'язаному з ними середовищі²; Великої хартії суддів і висновків Консультативної ради європейських суддів (КРЕС), насамперед Висновку № 4 (2003) щодо підготовки суддів та Висновку № 26 (2023) щодо використання допоміжних технологій у судовій системі³; інструментів СЕРЕЈ, що містять рекомендації та запобіжні заходи для держав-членів і правників, які використовують ІКТ та ШІ в судових системах для підвищення ефективності й якості правосуддя⁴; практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ); досвіду Європейської мережі підготовки суддів (EJTN) та національних установ, відповідальних за підготовку суддів.

2. Цілі

7. Типову навчальну програму призначено для органів, які мають забезпечувати технологічну грамотність представників судової влади. Для національних установ, відповідальних за підготовку суддів, вона може слугувати орієнтиром під час організації навчання відповідно до узгоджених міжнародних стандартів, дотримання яких є необхідною умовою ефективного співробітництва між судовими органами. Судді можуть користуватися нею під час планування власного професійного навчання.

8. СЕРЕЈ розробила навчальну програму з питань використання технологій у роботі суддів, яка має такі цілі:

- А. забезпечити суддям на початку їхньої професійної діяльності спеціальне навчання з питань цифровізації судової системи, що охоплює основні технології, які застосовуються в роботі судів;
- В. надати суддям можливість підвищувати кваліфікацію з питань використання технологічних засобів — від систем електронного подання документів до суду до новітніх рішень із застосуванням ШІ;
- С. підтримувати безперервний професійний розвиток усіх суддів, зокрема шляхом поглибленого навчання за окремими напрямками.

9. Для досягнення цих цілей необхідно дотримуватися таких засад:

- I. **Початкова підготовка та безперервне професійне навчання.** Для всіх суддів слід регулярно проводити навчання з цифрової грамотності, що охоплює використання інструментів ШІ, захист даних та етичні аспекти застосування технологій під час здійснення правосуддя. Зміст такого навчання має відповідати потребам суддів із різним досвідом роботи.
- II. **Спеціалізована підготовка керівників.** Керівники судової системи мають пройти спеціальну підготовку з управління змінами та комунікації, яка дасть їм змогу ефективно впроваджувати цифрові зміни в очолюваних ними установах.

² <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

³ <https://www.coe.int/en/web/ccje/ccje-opinions-and-magna-carta>

⁴ <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-working-group-cyber-just>

- III. **Методика навчання.** Слід поєднувати онлайн- та очні заняття, групові обговорення і практичну роботу. До проведення навчання необхідно залучати як фахівців із технічних питань, так і правників.
- IV. **Доступ до матеріалів.** Навчальні матеріали слід збирати, добирати й упорядковувати, забезпечуючи постійний доступ до них для подальшого використання та самостійного навчання.
- V. **Співпраця та обмін знаннями.** Слід заохочувати участь у національних та європейських мережах підготовки суддів для обміну напрацюваннями, практичним досвідом і навчальними матеріалами.
- VI. **Експертні групи.** Слід створити спеціалізовану групу суддів-експертів, яка координуватиме навчання широкого кола суддів і визначатиме, які інструменти ШІ найкраще відповідають потребам цифрового правосуддя. Ця група також має відігравати провідну роль у розробленні рекомендацій щодо належного використання ШІ в судовій системі.
- VII. **Урахування відгуків і вдосконалення.** Навчальні програми та рекомендації слід регулярно переглядати й оновлювати відповідно до розвитку технологій, змін у правовому регулюванні та набутого практичного досвіду.

3. Цільові групи

10. Зміст навчальної програми слід визначати з урахуванням конкретних потреб, рівня підготовки та професійного досвіду різних категорій суддів і працівників судів.

Новопризначені судді: судді, які лише розпочинають професійну діяльність і мають ґрунтовно розуміти, як працюють цифрові системи та ШІ, а також знати етичні й правові питання, пов'язані з використанням технологій у системі правосуддя.

Досвідчені судді: судді, значна частина професійного досвіду яких пов'язана з традиційними, нецифровими способами роботи. Їм необхідно оновлювати знання й навички, щоб ефективно користуватися цифровими засобами та ШІ, а також розуміти пов'язані з ними нові ризики й можливості.

Голови судів і керівники апаратів судів: особи, відповідальні за впровадження змін і нових технологій, а також взаємодію із заінтересованими сторонами. Вони потребують поглибленої підготовки з питань керівництва установою, управління змінами, розроблення цифрової стратегії та організації роботи суду з використанням технологій.

Судді, які спеціалізуються на окремих категоріях справ: судді, які працюють у сферах, де через особливості провадження або характер розглядуваних питань широко застосовуються цифрові засоби (наприклад, під час виконання рішень у цивільних справах, видачі судових наказів, розгляду однотипних цивільних справ, складних кримінальних проваджень тощо).

Судді-експерти та правники: особи, які проводитимуть навчання, виконуватимуть функції наставників або входитимуть до складу експертних груп, повинні мати ґрунтовні знання про конкретні технології, системи ШІ та відповідне нормативно-правове регулювання.

4. Принципи

11. З огляду на принципи, закріплені в численних міжнародних документах⁵, та основоположну роль суддів і судової влади в утвердженні верховенства права⁶ навчання має відповідати таким основним принципам:

- Навчання є водночас обов'язком і правом кожного представника судової влади; отже, доступ до навчання з питань технологій має бути гарантовано всім суддям.
- Навчання, зокрема з питань використання технологій, має проводити установа, діяльність якої координують і контролюють органи судової влади, наприклад рада правосуддя або інститут підготовки суддів. Така установа має співпрацювати з відповідним державним органом. Навіть якщо за цифровізацію та впровадження нових технологій у системі правосуддя переважно відповідає Міністерство юстиції, необхідно передбачити належні механізми співпраці, які забезпечуватимуть контроль судової влади за навчанням.
- Навчання має насамперед підвищувати професійний рівень суддів і давати їм засоби, необхідні для незалежного та неупередженого виконання своїх обов'язків, а не пропонувати готові відповіді.
- Навчальні програми мають розвивати як технічні навички, так і критичне мислення, щоб нові інформаційні технології допомагали суддям здійснювати правовий аналіз та ухвалювати рішення, а не підміняли їх у цьому. Як наголошено в Настановах СЕРЕJ щодо використання генеративного штучного інтелекту судами (§ 2.2.1.3): «Відповідно до конституції та законодавства правосуддя здійснюють виключно судді. Системам генеративного ШІ не можна доручати ухвалення рішень, правовий аналіз та оцінювання доказів; їх можна використовувати лише для допоміжної або підготовчої роботи, яка сприяє діяльності судді чи складу суду, але в жодному разі не замінює їхнього власного професійного судження».

5. Потреби суддів у знаннях і навичках

12. У всіх державах-членах Ради Європи цифрові технології тією чи іншою мірою впроваджено у процеси здійснення правосуддя. Останніми роками інструменти ШІ часто стають складовою комплексніших цифрових систем, зокрема систем автоматизованого розподілу справ⁷. Поряд з упровадженням окремих інструментів,

⁵ Основні принципи незалежності судових органів ООН; Бангалорська декларація (1985); Рекомендація Ради Європи № R (94) 12 щодо незалежності, ефективності та ролі суддів; Європейська хартія Ради Європи про статус суддів (1998); Висновок ССJE № 4; Мінімальні стандарти ENCJ щодо підготовки суддів (2010–2011); Велика хартія суддів ССJE (2010); Принципи підготовки суддів EJTN (2015); Декларація IOJT про принципи підготовки суддів (2017); EJTN, «Стан підготовки суддів у Європі», <https://ejtn.eu/news/a-new-study-sheds-light-on-the-state-of-judicial-training-in-europe/>

⁶ Рішення Суду Європейського Союзу у справі C-64/16, яким встановлено тісний зв'язок між незалежністю судової влади та верховенством права; рішення Європейського суду з прав людини у справі *Guðmundur Andri Astráðsson v. Iceland* (Велика палата); SPANO, «Верховенство права як дороговказ Європейської конвенції з прав людини: Страсбурзький суд і незалежність судової влади», Teisé, 2021.

⁷ Ресурсний центр СЕРЕJ з питань кіберправосуддя та штучного інтелекту містить інформацію про 176 систем, які нині використовуються в органах системи правосуддя, і надає комплексний огляд інновацій у судових системах: <https://www.coe.int/en/web/cepej/resource-centre-on-cyberjustice-and-ai>. Див. також AIAB СЕРЕJ — Консультативну раду з питань штучного інтелекту — та її перший звіт про використання штучного інтелекту в судовій системі, підготовлений на основі інформації, що міститься в Ресурсному центрі з питань кіберправосуддя та ШІ: <https://rm.coe.int/cepej-aiab-2024-4rev5-en-first-aiab-report-2788-0938-9324-v-1/1680b49def>.

розроблених самою адміністрацією або за визначеними нею технічними вимогами, дедалі поширенішою стає практика, коли судді отримують комерційні інструменти ШІ у складі пакетів програмного забезпечення, які закуповує адміністрація⁸.

13. Використання таких інструментів передбачає, що кожен суддя повинен упевнено користуватися цифровими засобами, уміти працювати з відповідними системами без необхідності виконувати спеціальні процедури для їх активації⁹ та розуміти, як вони впливають на судове провадження. Це дає змогу виявляти й виправляти спричинені технологіями процесуальні помилки та застосовувати належні засоби правового захисту.

14. Хоча поза межами експериментальних проєктів такі інструменти ШІ поки що використовують нечасто, генеративний ШІ активно впроваджують у систему правосуддя. Оскільки комерційні застосунки генеративного ШІ широко доступні й можуть увійти до переліку офіційних цифрових засобів, якими користуються судді, потреба у спеціальному навчанні є невідкладною.

15. Насамперед під час навчання слід пояснити, як працюють інструменти ШІ, які їхні можливості та обмеження і чому їх необхідно постійно критично оцінювати. Судді мають розуміти, коли ШІ справді може допомогти в роботі, а коли його використання може спричинити помилки чи упередженість або вийти за межі допоміжної ролі. Здатність критично оцінювати результати роботи ШІ необхідна для належного функціонування системи правосуддя. Судді мають зберігати пильність, не покладатися на ШІ беззастережно та не втрачати незалежності. Матеріали, створені ШІ, у жодному разі не повинні замінювати самостійний професійний аналіз судді. ШІ може допомагати, однак відповідальність за ухвалення рішень та оцінювання доказів і доводів завжди несе суддя.

16. Правники також мають набути ґрунтовної технічної підготовки, зокрема опанувати основи формулювання запитів до систем ШІ та глибоко розуміти принципи їх роботи.

17. Навчання має сформувати у суддів такі необхідні навички:

Аналізувати і ставити під сумнів: судді мають критично перевіряти матеріали, створені ШІ, аналізувати логіку й обґрунтованість висновків та виявляти можливі прояви упередженості, щоб упевнитися в їх відповідності вимогам права і правилам доказування.

Оцінювати доцільність використання ШІ: судді мають визначати, коли інструменти ШІ доречно застосовувати, наприклад для підвищення ефективності роботи або пошуку інформації, а коли їх використання може поставити під загрозу справедливість,

⁸ Наприклад, в Італії кожен суддя користується пакетом Microsoft Office, умови придбання якого погодило Міністерство юстиції та який воно придбало. До цього пакета входить Copilot.

⁹ Див. <https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1>, Настанова 2.1.7, пункт 43: «Упровадження ШІ у здійснення правосуддя має характеризуватися прозорістю та автоматизацією. Для забезпечення визначеності й послідовності судді не повинні виконувати спеціальні дії для активації системи; її використання має бути заздалегідь передбачене процесуальним законодавством».

дотримання належної правової процедури чи самостійність професійної оцінки судді.

Орієнтуватися в джерелах: судді мають використовувати інструменти ШІ разом із традиційними джерелами права та обов'язково звіряти отримані результати з авторитетними правовими джерелами, щоб переконатися в їх достовірності й узгодженості.

Уникати упередженості: щоб не покладатися на ШІ надмірно («ефект інформаційної бульбашки») та зберігати неупередженість, судді мають використовувати його лише як допоміжний засіб, спиратися насамперед на власний правовий аналіз, а також свідомо виявляти когнітивні упередження та зменшувати їхній вплив.

6. Методика навчання

18. Для навчання з питань технологій особливо важливо правильно обрати підхід. Це пояснюється двома особливостями. По-перше, таке навчання охоплює теми, що не входять до традиційного кола професійних знань суддів. По-друге, воно покликане формувати нові навички та способи роботи, відмінні від усталених. Технології можуть полегшити роботу й підвищити її ефективність, однак їх використання має супроводжуватися критичною перевіркою отриманих результатів. Тому навчання має залучати слухачів до активної участі, ґрунтуватися на практичних завданнях і передбачати можливості для самооцінювання¹⁰.

Методи навчання

19. Ефективність навчальної програми залежить від застосування сучасних, гнучких та інтерактивних методів:

Змішане навчання: поєднання онлайн-модулів з очними заняттями дає змогу враховувати індивідуальні особливості засвоєння матеріалу та різний робочий розклад слухачів.

Навчання через практичний досвід: аналіз практичних ситуацій, моделювання, рольові ігри та практичні вправи допомагають закріпити теоретичні знання.

Взаємне навчання та обмін професійним досвідом: передбачає групові обговорення, спільні проекти й обмін досвідом між фахівцями з різних юрисдикцій.

Використання технологій під час навчання: віртуальна реальність, онлайн-платформи, інтерактивні презентації та інші цифрові засоби роблять заняття цікавішими й заохочують слухачів до активної участі.

Практична робота та демонстрація інструментів: слухачі працюватимуть із програмними засобами, що застосовуються на практиці, випробовуватимуть системи

¹⁰ Приклади див. у посібниках із методики підготовки суддів за посиланням <https://ejtn.eu/publications/>, а також у виданні Scuola Superiore della Magistratura — Збірнику № 28, звіті про дослідження «Середньо- та довгострокове оцінювання курсів початкової та безперервної підготовки, організованих Італійською школою магістратури», розміщеному за посиланням <https://www.scuolamagistratura.it/web/portalesm/nuovi-quaderni-ssm-frontend>.

ШІ та відпрацьовуватимуть цифрові процедури в безпечних навчальних умовах.

Оцінювання за допомогою ситуаційних завдань: слухачі реагуватимуть на змодельовані інциденти, наприклад відповіді ШІ з ознаками упередженості або неправдивими відомостями, змінені чи сфальсифіковані документи, витік даних або збій системи ШІ. Після цього група інших слухачів і профільний викладач обговорюватимуть та оцінюватимуть порядок ухвалення рішень і обрані способи реагування.

Навчальні відео та відеоінструкції: традиційні навчальні матеріали перетворюють на зрозумілі, змістовні й цікаві відеопрезентації. Для написання сценаріїв, зйомки, монтажу та поширення навчальних відео можна використовувати різноманітні цифрові інструменти.

Наставництво та короткі пробні заняття: досвідчені судді стають наставниками для колег, надають їм зворотний зв'язок та проводять короткі пробні заняття, щоб відпрацьовувати навички викладання.

Навчальні візити та міжнародні обміни: слухачі відвідують суди й установи, у яких використовують сучасні цифрові системи, вивчають досвід їх застосування та обмінюються знаннями з колегами з інших країн.

Поточне оцінювання та зворотний зв'язок

20. Навчальну програму слід регулярно оцінювати й оновлювати відповідно до потреб, що змінюються. Для цього необхідно використовувати інструменти самооцінювання та налагодити отримання відгуків. Після завершення кожного курсу чи заняття слід збирати відгуки й оцінки учасників. Водночас важливо аналізувати результати навчання і в довгостроковій перспективі¹¹.

Навчальні матеріали в доступних форматах

21. Усі матеріали слід надавати в доступних форматах, щоб їх можна було повторно використовувати для навчання на місцевому рівні чи безпосередньо на робочому місці та оновлювати відповідно до розвитку технологій. Матеріали всіх курсів можна згрупувати за темами й розмістити на вебсайті установи з підготовки суддів або на спеціально створеній платформі разом із відповідними правилами, нормативно-правовими актами, документами та презентаціями. За наявності зручного інтерфейсу вебсайт або платформу можна також використовувати для підготовки до курсу та самостійного навчання.

Урахування відмінностей між поколіннями

22. Під час вибору методів слід ураховувати відмінності між поколіннями. Хоча вік не дає змоги достовірно оцінити здібності людини, він пов'язаний із певними уподобаннями щодо навчання, особливостями мислення та рівнем досвіду користування технологіями. Під час розроблення ефективного навчання ці

¹¹ Див., наприклад: [«Середньо- та довгострокове оцінювання підготовки суддів»](#). EJTN, 2023.

відмінності слід брати до уваги та вносити відповідні зміни.

23. Деякі учасники мають високий рівень цифрової грамотності та віддають перевагу інтерактивному навчанню у власному темпі, яке передбачає самостійне дослідження. Вони також готові експериментувати та розв'язувати проблеми.

24. Інші учасники можуть бути менш обізнаними зі стрімкими технологічними змінами й потребувати структурованих настанов. У таких випадках вони можуть віддавати перевагу зрозумілим покроковим демонстраціям. Через побоювання щодо можливих збоїв вони можуть намагатися уникати ризиків під час використання технологій. Важливо забезпечити безпечні ізольовані середовища, у яких помилки не матимуть жодних негативних наслідків. Слід сприяти створенню доброзичливого навчального середовища без осуду та використовувати вузькофахову лексику лише після її роз'яснення.

25. Для забезпечення доступності навчання для всіх важливо, щоб навчальні засоби відповідали застосовним стандартам, зокрема передбачали великі висококонтрастні зображення, чіткий звук, просту навігацію, альтернативні способи керування за допомогою клавіатури та можливість регулювати темп навчання.

Добір викладачів

26. Під час добору викладачів слід урахувати два чинники: потребу у спеціальних знаннях і важливість обміну знаннями між колегами. Це дасть змогу створити необхідні умови для здобуття неюридичних знань у сферах, які можуть викликати суперечки або недовіру.

27. В ідеалі викладачами мають бути судді, які мають досвід роботи з новими технологіями та брали участь у спеціалізованих навчальних курсах або пілотних заходах у судах.

28. Для забезпечення належних знань у сфері технологій до викладання слід також залучати фахівців з комп'ютерних наук або інших відповідних спеціалістів. Навчальні установи повинні забезпечити, щоб викладачі-представники наукової спільноти належно розуміли принципи функціонування судових систем і взаємозв'язок між правосуддям та технологіями. Цьому мають сприяти спеціалізовані практичні семінари та курси змішаного навчання як для суддів, так і для викладачів-представників наукової спільноти.

7. Зміст запропонованих навчальних програм

7.1. Базові знання: ІКТ

29. До базової навчальної програми слід залучити якомога більше суддів. Вона може також містити необов'язковий модуль, присвячений **програмним рішенням, що застосовуються в різних судових системах.**

30. **Захист недоторканності приватного життя та персональних даних у цифрових судових системах** є основоположними принципами здійснення

правосуддя, особливо з огляду на дедалі більшу залежність від цифрових засобів під час обробки конфіденційної інформації. Тому під час навчання слід наголошувати на юридичних обов'язках працівників судових органів у сфері обробки персональних даних і необхідності повного дотримання наднаціональних документів, зокрема Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних (Конвенція 108+) та Регламенту (ЄС) 2016/679 — Загального регламенту про захист даних (GDPR), а також національного законодавства.

31. Із правового й технічного погляду використання електронних матеріалів судових справ стало усталеною практикою в багатьох юрисдикціях. Тому вкрай важливо, щоб працівники судових органів чітко розуміли відповідні технології та нормативно-правову базу, що регулює роботу із судовими документами в цифровому середовищі. Це сприятиме підвищенню ефективності та належному функціонуванню системи правосуддя.

32. Забезпечення доступу до правосуддя за допомогою оперативних цифрових засобів і дистанційних послуг набуває дедалі більшого значення, оскільки дає змогу своєчасно й ефективно здійснювати судові процедури за допомогою таких механізмів, як онлайн-засідання та електронне подання документів. Стрімкий перехід до дистанційного надання послуг, особливо після пандемії, свідчить про важливість ґрунтовного навчання щодо технологій, які забезпечують доступність у цифровому середовищі.¹²

33. Необхідними є знання з питань етики, деонтології та можливих дисциплінарних наслідків неналежного використання технологій.

7.2. Знання середнього рівня: безпека даних і систем

34. Після засвоєння основ слід перейти до вивчення питань безпеки даних і систем у цифровому середовищі. У цьому компоненті необхідно враховувати специфіку та чутливість даних, що обробляються в судових системах, а також приділяти увагу можливостям і викликам, пов'язаним із використанням ШІ.

35. Потрібно ґрунтовно розглянути ризик-орієнтовані підходи, зокрема визначити, які види діяльності можуть вважатися «високоризиковими»¹³, а які не належать до цієї категорії.

7.3. Поглиблені знання: ШІ

36. Навчання з питань штучного інтелекту слід розглядати в контексті істотної трансформації системи правосуддя. Хоча нові виклики мають вкрай специфічний характер, надзвичайно важливо розуміти, що ШІ є сукупністю технологій, які постійно

¹² Для підтримки держав і судових установ у переході до цифрового правосуддя відповідно до європейських стандартів, насамперед вимог статті 6 Європейської конвенції з прав людини, СЕРЕJ розробила основні документи з цих питань. До них належать Настанови щодо проведення відеоконференцій у судовому провадженні 2021 року, Посібник з використання та розвитку дистанційних судових засідань 2015 року та Настанови щодо електронного подання документів до суду (e-filing) і цифровізації судів 2021 року. Ці документи слід систематично застосовувати під час розроблення та реалізації навчальних програм.

¹³ Термін «високоризиковий» слід розуміти як у конкретному контексті Акта ЄС про ШІ, так і в ширшому контексті впливу інструментів ШІ на судову систему та роботу суддів.

розвиваються і які правова система має навчитися ефективно використовувати, повною мірою усвідомлюючи пов'язані з ними ризики. У зв'язку з цим навчання має охоплювати такі напрями:

- Основоположні елементи технологій ШІ, зокрема розуміння ключових характеристик, потенціалу та обмежень систем роботи з великими даними.
- Розгляд хмарних обчислень і пов'язаних із ними технологій у логічній послідовності, що відповідає процесу аналізу даних, а також пояснення того, як алгоритми пов'язують вхідні дані з функціональними можливостями ШІ.
- Основні методи машинного навчання та їхній зв'язок із ШІ.
- Основоположні етичні принципи, які постають у цьому контексті, та комплексне розуміння викликів, пов'язаних із використанням інструментів ШІ, зокрема повага до людської гідності, свобода, громадянські права, недискримінація, зменшення нерівності та сприяння соціальній згуртованості.¹⁴
- Захист незалежності судової влади та потенційні ризики, які ШІ може становити для неї.
- Можливий розвиток нових технологій, їхній вплив на функціонування системи правосуддя та ширші суспільні наслідки.¹⁵

37. Суддів, які пройшли поглиблене навчання, можна залучати до навчальних груп для підтримання безперервного навчання. Вони також можуть входити до складу експертних груп, які консультуватимуть установи під час оцінювання придатності інструментів штучного інтелекту для використання у сфері правосуддя. Крім того, навчаючи своїх колег і сприяючи розвитку цифрової грамотності загалом, вони допомагатимуть поширювати цифрову компетентність на місцевому рівні.

7.4. Курси для голів судів: лідерство у сфері цифрового правосуддя

38. Голови судів мають пройти підготовку з питань технологій, яка охоплюватиме зазначені теми та дасть їм змогу оптимально використовувати наявні інструменти.¹⁶ В умовах нинішньої цифрової трансформації правосуддя це означає, що вони мають опанувати таке:

- Розуміння сутності, змісту та напрямів розвитку цієї трансформації.
- Знання систем та інструментів, які надає орган, відповідальний за управління судовою системою (рада правосуддя або міністр юстиції).
- Здатність упевнено спілкуватися та налагоджувати взаємодію з колегами, не готовою до взаємодії або скептично налаштованою аудиторією, представниками громадянського суспільства та користувачами.
- Знання систем планування, моніторингу, перевірки та контролю організації діяльності суду, загальних результатів його роботи та показників

¹⁴ Необхідні знання мають охоплювати положення Настанов СЕРЕJ щодо використання генеративного ШІ в судах (2025).

¹⁵ За основу слід взяти курс «Штучний інтелект і права людини», розроблений у 2024 році в межах Програми «Освіта в галузі прав людини для представників юридичних професій» (HELP).

¹⁶ Відповідні інструменти СЕРЕJ можна використовувати як навчальні матеріали, зокрема Настанови щодо електронного подання документів до суду (e-filing) і цифровізації судів, Посібник щодо інформаційних панелей судів та Інструмент зменшення кількості нерозглянутих справ.

продуктивності окремих суддів.

- Здатність використовувати ці системи для підвищення якості послуг, водночас забезпечуючи незалежність суддів відповідного суду.
- Навички у сферах якості даних і безпеки, застосування операційних протоколів, критеріїв тестування, практик контролю отриманих результатів та підвищення прозорості.

8. Навчальні модулі

8.1. Навчальний модуль для здобуття базових знань — ІКТ

8.1.1. Цілі навчання

- Закласти основи цифрової грамотності
- Сформувати ґрунтовне розуміння ключових складових цифровізації системи правосуддя та технологій, що забезпечують роботу використовуваних інструментів
- Ознайомити з основними поняттями, що стосуються ШІ та технологій у правосудді
- Розвинути здатність критично оцінювати наслідки використання ШІ у сфері правосуддя
- Підвищити обізнаність щодо етичних і правових аспектів, а також аспектів, пов'язаних із правами людини

8.1.2. Складові: чотири підмодулі/блоки

8.1.2.1. Цифрове правосуддя та цифрові інструменти на практиці

- Огляд цифрової трансформації у сфері правосуддя
- Дистанційна робота
- Ідентифікація, автентифікація та електронні підписи
- Електронні матеріали судової справи
- Управління інформацією та її обробка на основі даних
- Транскордонні цифрові процедури

8.1.2.2. Недоторканність приватного життя та захист даних

- Знання норм щодо обробки даних, установлених на наднаціональному та національному рівнях
- Етична та юридично відповідальна поведінка
- Ознайомлення з даними
- Забезпечення недоторканності приватного життя та захисту персональних даних

8.1.2.3. Доступ до правосуддя

- Рівний та інклюзивний доступ до правосуддя
- Цифрові точки доступу до правосуддя, зокрема підвищення обізнаності, інформування та надання послуг громадянам
- Оперативний цифровий доступ та онлайн-послуги
- Доступність для осіб з інвалідністю
- Створення та редагування цифрових матеріалів

8.1.2.4. Вступ до ШІ

- Ознайомлення із системами ШІ: глосарій.
- Основи технології для юристів.
- Принципи та етичні цінності: критичне ставлення до інструментів ШІ; використання ШІ відповідно до основоположних цінностей правосуддя та етичних норм; захист незалежності судової влади; Етична хартія.
- Знання нормативно-правового регулювання ШІ, зокрема Конвенції Ради Європи про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права й Акта ЄС про штучний інтелект (Регламент (ЄС) 2024/1689).

Таблиця 1: Огляд модуля «Базові знання — ІКТ»

Модуль	Теми	Методика
1. Цифрове правосуддя та цифрові інструменти на практиці	✓ Що таке цифрове правосуддя? ✓ Цифрові інструменти	Інтерактивні лекції, електронне навчання, практичні заняття, імітаційні вправи
2. Недоторканність приватного життя та захист даних	✓ GDPR та національне законодавство ✓ Етика та персональні дані	Аналіз практичних ситуацій, групові обговорення, спрямоване ознайомлення із судовою практикою європейських судів
3. Доступ до правосуддя	✓ Цифрова інклюзія	Рольові ігри, аналіз сценаріїв

Модуль	Теми	Методика
4. Вступ до ШІ	✓ Що таке ШІ? ✓ ШІ у судових процесах ✓ Етика, права людини, верховенство права	Виступи експертів, відеоуроки, практичне заняття, аналіз сценаріїв, взаємне навчання

8.1.3. Додаткові складові орієнтовних модулів базової підготовки — ІКТ

39. Під час початкової підготовки різні методи слід поєднувати з наставництвом і короткими пробними заняттями.

40. Досвідчені судді є наставниками для колег і новопризначених суддів, надають зворотний зв'язок і проводять короткі навчальні заняття, під час яких відпрацьовують викладацькі навички. У такий спосіб вони сприяють передаванню навичок і формуванню культури постійного вдосконалення.

8.1.3.1. Реалізація

- Поєднувати різні методи в межах модулів для забезпечення максимальної залученості
- Використовувати технології (віртуальну реальність, онлайн-платформи) для підвищення інтерактивності
- Заохочувати надання зворотного зв'язку та пристосовувати методи до потреб учасників
- У всіх форматах навчання забезпечувати доступність та інклюзивність

8.1.3.2. Оцінювання

- Короткі тести
- Практичні вправи
- Підсумковий груповий проєкт

8.2. Навчальний модуль для здобуття знань середнього рівня — безпека

8.2.1. Цілі навчання

Після завершення курсу учасники матимуть всебічне розуміння ризиків, притаманних добі широкого поширення кіберзагроз, та усвідомлюватимуть першорядне значення забезпечення конфіденційності судової інформації.

8.2.2. Зміст модуля

- Безпека і захист систем та пристроїв
- Безпека та конфіденційність інформації
- Управління інцидентами безпеки та повідомлення про них
- Стале використання ІКТ
- Ризик-орієнтований підхід до технологій

Таблиця 2: Огляд модуля «Знання середнього рівня — безпека»

Модуль	Теми	Методика
Безпека даних і кіберризики	✓ Кібербезпека ✓ Управління інцидентами	Сценарні навчання, експертні обговорення, аналіз практичних ситуацій

8.3. Навчальний модуль для здобуття поглиблених знань — ШІ

8.3.1. Цілі навчання

- Зрозуміти виклики, пов'язані з використанням штучного інтелекту, шляхом вивчення логіки функціонування таких систем; здобути знання про інструменти ШІ, які нині застосовуються у сфері правосуддя в усьому світі; осмислити розвиток технологій та його наслідки для захисту основоположних прав.
- Сприяти розвитку критичного мислення та здатності до етичного оцінювання, що дасть суддям змогу:
 - оцінювати нові технології на основі усталених правових та етичних критеріїв;
 - виявляти й критично оцінювати упередженість у результатах, згенерованих ШІ.
- Сприяти розумінню джерел і наслідків алгоритмічної упередженості.
- Надати суддям стратегії виявлення, критичного осмислення та мінімізації упередженості ШІ в судових процесах.
- Утвердити принцип, згідно з яким під час використання інструментів ШІ необхідними є контроль і відповідальність з боку людини.

8.3.2. Складові: п'ять підмодулів/блоків

8.3.2.1. Технічні знання для юристів

- *Що таке штучний інтелект (і чим він не є)*

Загальний огляд ШІ як сукупності комп'ютерних методів, призначених для автоматизованої обробки інформації.

Розмежування традиційних систем, що працюють на основі правил, і систем машинного навчання. Роз'яснення ролі моделі та її співвідношення з програмним забезпеченням і алгоритмами. Визначення концептуальних меж ШІ у контексті ухвалення юридичних рішень: відсутність інтенціональності,

семантичного розуміння та відповідальності.

- *Дані, навчання та надійність систем ШІ*

Опис основних етапів життєвого циклу системи ШІ: збирання та відбір даних, етап навчання, перевірка та практичне використання. Ознайомлення з поняттями помилки, узагальнення та невизначеності. Розгляд основних чинників, що впливають на надійність систем (якість даних, умови використання, своєчасне оновлення), а також проявів упередженості та їхніх наслідків у судовому контексті.

8.3.2.2. ШІ та правосуддя: поточний стан

- Національне й наднаціональне законодавство, акти м'якого права, порівняльні моделі регулювання та міжнародні настанови
- Інструменти й практики на основі ШІ, що застосовуються на національному та міжнародному рівнях. Ресурсний центр CEPEJ з питань ШІ та кіберправосуддя
- Висновки з набутого досвіду: які інструменти підвищують якість правосуддя
- Етика та права людини
- Використання ШІ та захист прав людини. Судова практика Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу

8.3.2.3. ШІ та суддівська аргументація

- ШІ у процесі ухвалення рішень
- Генеративний ШІ у сфері правосуддя
- Великі мовні моделі (LLM) та юридична аргументація

8.3.2.4. ШІ та докази

- ШІ у встановленні фактичних обставин
- Цифрові докази

8.3.2.5. ШІ та пошук правової інформації

- Пошук правової інформації в добу ШІ
- Використання цифрової бази даних судової практики

Таблиця 3: Огляд модуля «Поглиблені знання — ШІ»

Модуль	Теми	Методика
--------	------	----------

Модуль	Теми	Методика
1. Технічні знання для юристів	✓ Основи машинного навчання ✓ Алгоритмічні упередження	Електронне навчання, виступи експертів, семінари, демонстрації інструментів, аналіз сценаріїв
2. ШІ та правосуддя. Поточний стан	✓ Законодавство, нормативно-правові акти та настанови	Електронне навчання, виступи експертів, практичне заняття, взаємне навчання
3. ШІ та суддівська аргументація	✓ Основа суддівської діяльності	Практичне заняття, аналіз сценаріїв, взаємне навчання
4. ШІ та докази	✓ Технології та використання знань у судовому розгляді	Виступи експертів, аналіз практичних ситуацій, практичне заняття, аналіз сценаріїв
5. ШІ та пошук правової інформації	✓ Традиційний і цифровий/автоматизований пошук правової інформації	Семінар, взаємне навчання

8.4. Навчальний модуль для голів судів — лідерство у сфері цифрового правосуддя

8.4.1. Цілі навчання

- Розуміння того, як технології змінюють суди
- Опанування способів управління цими змінами для забезпечення ефективності судової системи

8.4.2. Зміст модуля

- Нормативно-правова база: повноваження голови суду та цифровізація правосуддя
- Цифрове правосуддя: поточний стан
- Цифрові інструменти для підтримки управлінської діяльності
- Підтримка оцінювання результативності роботи суду та суддів
- Керівництво технологічною трансформацією суду

Таблиця 4: Огляд модуля «Цифрове лідерство»

Модуль	Теми	Методика
1. Лідерство у сфері цифрового правосуддя	✓ Управління змінами	Електронне навчання, семінари з питань лідерства, практичне заняття, взаємне навчання з акцентом на конкретній користі для професійної діяльності

8.5. Навчальні модулі спеціалізованої підготовки

41. Суддів, які пройшли поглиблене навчання, можна залучати до впровадження технологій або наставництва, а також до проведення навчання як викладачів на національному й місцевому рівнях. Спеціальні навчальні модулі мають допомогти цим суддям виконувати зазначені функції.

42. На національному та наднаціональному рівнях слід створити мережу викладачів, досвідчених у проведенні навчання з питань технологій. Така мережа має сприяти обміну успішним досвідом у сфері навчання, реалізації пілотних проєктів, здійсненню експериментальної діяльності та оцінюванню інструментів ШІ.

8.5.1. Цілі навчання

- Сформувати ґрунтовну фахову компетентність у сфері конкретних технологій і систем ШІ
- Підготувати учасників до виконання функцій викладачів, наставників або консультантів

8.5.2. Зміст модуля (не є вичерпним)

- Інструменти, призначені для окремих сфер (наприклад, електронні аукціони, цифрові системи підтримки)
- Високоризикові системи ШІ
- Планування та впровадження нових інструментів інформаційних технологій
- Принципи навчання дорослих
- Розроблення та проведення навчання з питань технологій
- Порівняльні дослідження
- Налагодження зв'язків із європейськими колегами
- Оцінювання нових технологій
- Участь у пілотних проєктах

Таблиця 5: Огляд модуля «Спеціалізована підготовка»

Модуль	Теми	Методика
1. Спеціалізовані сфери застосування ШІ	✓ Інструменти, призначені для окремих сфер (наприклад, електронні аукціони, цифрові системи підтримки) ✓ Високоризикові системи ШІ ✓ Планування та впровадження нових інструментів інформаційних технологій	Практичні лабораторні заняття, проєктне навчання, короткі пробні заняття
2. Підготовка викладачів	✓ Принципи навчання дорослих ✓ Розроблення та проведення навчання з	Електронне навчання, аудіовізуальні засоби, імітаційні вправи, взаємне навчання, заняття з надання

Модуль	Теми	Методика
	питань технологій	зворотного зв'язку
3. Передовий міжнародний досвід	✓ Порівняльні дослідження ✓ Налагодження зв'язків із європейськими колегами	Навчальні візити, обмін досвідом між експертами
4. Дослідження та інновації	✓ Оцінювання нових технологій ✓ Участь у пілотних проєктах	Дослідницькі проєкти, платформи для співпраці

Додаток — Приклади та успішний досвід

1. Поточне оцінювання та зворотний зв'язок

Як і низка установ, що здійснюють підготовку суддів, EJTN використовує програмне забезпечення MENTIMETER¹⁷ для оцінювання знань і думок учасників на початку та наприкінці курсів. Щоб оцінити вплив навчання, учасникам ставлять ті самі запитання з кількома варіантами відповіді.

Приклади запитань, поставлених під час курсів із питань ШІ та правосуддя у 2024 і 2025 роках:

- Як ви ставитеся до зростання значення технологій і ШІ?
- Як би ви оцінили використання нових інформаційних технологій у сфері правосуддя?
- Чи використовуєте ви застосунки генеративного ШІ?
- Що ви вважаєте позитивним аспектом ШІ?
- Якою має бути взаємодія між технологіями та суддями?
- У чому полягає основна ідея статті 22 GDPR стосовно ШІ у сфері правосуддя?
- Коли застосовуються GDPR і Директива про захист даних у правоохоронній сфері?
- Чому захист даних має таке важливе значення під час використання ШІ в суді?
- Чи є незаконними упереджені системи ШІ?
- Що таке «пояснюваний» ШІ?
- Які персональні дані можна передавати чатботу?

2. Модульна траєкторія розвитку знань

¹⁷ <https://www.mentimeter.com>

Національна школа магістратури Франції (École Nationale de la Magistrature) пропонує цикл поглибленої підготовки з цифрових технологій, розрахований на 13 навчальних днів і поділений на п'ять модулів. Модулі передбачають навчальний візит за кордон і призначені для суддів, працівників апарату суду та посадових осіб Міністерства юстиції.

Модуль 1: Основи. Екосистема цифрової культури.

Модуль 2: Навички керування проєктом високого рівня.

Модуль 3: Ознайомлення із цифровими технологіями.

Модуль 4: Порівняння із системою іншої країни.

Модуль 5: Дослідження, журі та висновки.

Італійська школа магістратури організовує курс, що складається з кількох модулів і присвячений методам підготовки судових рішень у контексті штучного інтелекту та електронного судочинства. З технологічного погляду в межах курсу буде розглянуто суддівську аргументацію, тлумачення права, належні мову і стиль, обов'язок мотивувати рішення та формування баз даних на основі змісту. Курс складається з трьох вебінарів і одного завершального дня очного навчання.

Ще один цикл курсів присвячений кримінальному праву та технологіям:

1. Технологічні засади використання систем штучного інтелекту у сфері кримінального судочинства: як вони працюють, які можливості відкривають і які ризики створюють.
2. Кримінальне право в добу штучного інтелекту.
3. Розслідування та кримінальне процесуальне право в добу штучного інтелекту.

Школа суддів Іспанії пропонує курс, що складається з 13 модулів: вступ до ШІ; етичні принципи, оцінювання етичних наслідків і впливу на основоположні права; недискримінація, гендерна упередженість та інклюзивність у сфері ШІ; Регламент ЄС про ШІ, іспанське експериментальне середовище (Sandbox) та AESIA; врядування у сфері ШІ; судовий контроль за використанням алгоритмів у публічному секторі. Курс також охоплює алгоритмічну юриспруденцію, ШІ на робочому місці, цивільну відповідальність і штучний інтелект, вплив ШІ на кримінальні розслідування, Хартію цифрових прав і Європейську декларацію про цифрові права та принципи, інтелектуальну власність і ШІ, застосування ШІ у сфері публічного адміністрування, ШІ в комерційному праві та нейроправа.

3. Наставництво під час початкової підготовки

В Італії початкова підготовка триває 18 місяців, шість із яких, не обов'язково поспіль, проходять у Scuola Superiore della Magistratura (Вищій школі магістратури). У курсах для новопризначених суддів MOT — Magistrati di Tribunale (судових магістратів) — бере участь наставник — досвідчений суддя, який співпрацює з радою Школи та суддею, відповідальним за проведення курсу. Його конкретне завдання полягає у відстеженні перебігу навчання та підтримці учасників навіть у позанавчальний час: він відповідає на запитання, надає матеріали й допомагає у вирішенні конкретних справ або етично складних ситуацій. Навіть після завершення курсу наставник залишається для учасників особою, до якої можна звернутися, і продовжує допомагати та надихати їх.

4. Приклад семінару: традиційний пошук порівняно із цифровим/автоматизованим пошуком

Традиційний пошук порівняно із цифровим/автоматизованим пошуком

Учасникам пропонують правову проблему або юридичну кваліфікацію фактичних обставин і доручають провести пошук у паперових архівах, цифрових архівах із системами точного та семантичного пошуку, цифрових архівах із системами пошуку на основі ШІ, а також за допомогою комерційних застосунків ШІ. Наприкінці учасники мають порівняти результати, проаналізувати відмінності між ними та причини таких відмінностей, а також оцінити повноту, якість і надійність результатів.

Слід оцінити відповідність результатів пошуку основоположним правовим принципам і правилам тлумачення власної правової системи.

Під час модерованого обговорення між колегами учасникам буде запропоновано розглянути відмінності між різними видами пошуку, а також найефективніші та найбезпечніші способи його проведення з використанням інструментів на основі ШІ.

Цей метод застосовували робочі групи під час семінару JUST fAIr II, який організувала Ecole Nationale de la Magistrature (ENM) і який проходив у Парижі з 11 до 13 лютого 2026 року. Різним високоризиковим системам штучного інтелекту було запропоновано застосувати право, що регулює аліментні зобов'язання, до конкретної справи щодо неповнолітньої особи, яка проживала в державі-члені з одним із батьків (А). Було описано фінансове становище одного з батьків (А), тоді як інший із батьків (Б), який проживав в іншій державі-члені, мав право на спілкування з дитиною кожні другі вихідні та під час шкільних канікул. Після формулювання різних запитів кільком системам штучного інтелекту було запропоновано на підставі наданого набору даних застосувати до цієї справи законодавство відповідної держави-члена. Водночас судді, які брали участь у робочій групі, продовжили правове обговорення того самого сценарію, застосовуючи «людський підхід». Потім результати порівняли.

5. Курси для голів судів

Італійська школа магістратури регулярно організовує курси для голів судів і кандидатів на керівні посади. Мета цих курсів — зміцнити юридичні й управлінські компетентності учасників та поглибити розуміння правових принципів, організаційних процесів і взаємозв'язку між центральними й місцевими ланками судової системи. Однією з головних цілей є вдосконалення здатності суддів виконувати управлінські обов'язки, зокрема пов'язані з технологіями, управлінням ресурсами та новими викликами. У межах кожного курсу кілька занять/модулів присвячено технологічним інноваціям. Наприклад, у другому півріччі 2023 року було проведено два модулі з інформаційно-комунікаційних технологій: перший — для вивчення всіх прикладних систем, упроваджених у судах, другий — для поглибленого вивчення цифровізації в цивільній та кримінальній сферах. Крім того, було проведено модулі із судової статистики, показників результативності й управління проектами, зокрема з підготовки організаційної програми на онлайн-платформі JC.

6. Мережа викладачів

Програма EJTN «Провідники цифрової трансформації — 2026», започаткована Європейською мережею суддівської освіти (EJTN), є стратегічною ініціативою, спрямованою на підтримку цифрової трансформації систем правосуддя в усьому Європейському Союзі шляхом формування спільної та сталої цифрової культури в судових системах. Спираючись на позитивні результати програми 2025 року, вона покликана зміцнити цифрові компетентності, розширити співпрацю та забезпечити системне поширення знань серед європейських суддів та інших фахівців у сфері правосуддя.

Мета програми — надати фахівцям у сфері правосуддя поглиблені знання й навички, що відповідають європейським стандартам у ключових напрямках цифровізації правосуддя, а також сприяти транскордонному діалогу та взаємному навчанню. Особливу увагу приділено забезпеченню подальшого поширення знань на національному рівні: учасники, які пройшли навчання, сприяють поширенню успішного досвіду та підтримують ініціативи, спрямовані на посилення спроможності своїх судових систем. У цьому контексті програма сприяє зближенню цифрових підходів у сферах кримінального, цивільного та адміністративного судочинства, посилюючи узгодженість і взаємну довіру між національними системами.

Програма 2026 року зосереджена на пріоритетних темах, важливих для цифрового розвитку правосуддя, зокрема на реалізації цифрових прав, безпечній електронній ідентифікації та автентифікації, інклюзивному доступі до правосуддя в цифровому середовищі, управлінні інформацією на основі даних і кібербезпеці, з особливою увагою до управління інцидентами безпеки та повідомлення про них. У межах цих тематичних напрямів розглядаються як можливості, так і виклики, пов'язані з дедалі ширшою цифровізацією судової діяльності.

У межах програми провідники цифрової трансформації EJTN мають сприяти змінам, підвищувати обізнаність щодо питань цифровізації, підтримувати ефективне впровадження цифрових методів роботи на національному рівні, зміцнювати професійні зв'язки та заохочувати обмін досвідом між юрисдикціями.

7. Тематичні практичні ситуації

Дистанційні судові засідання та доступ до правосуддя

Через пандемію суд переходить на дистанційні судові засідання. Сторона у справі, яка є особою з інвалідністю, має труднощі з доступом до цифрової платформи, унаслідок чого пропускає строки й не може повноцінно брати участь у судовому процесі.

Питання для обговорення:

- Визначте проблеми доступності та правові обов'язки.
- Запропонуйте рішення для забезпечення рівного доступу.
- Проаналізуйте співвідношення між ефективністю та справедливістю.

Захист персональних даних і недоторканність приватного життя

Суд готується запровадити нову електронну систему управління судовими справами. Під час пілотного впровадження суддя виявляє, що чутливі персональні дані, зокрема медична документація, доступні всім працівникам апарату суду, а не лише тим, хто працює із цією справою.

Питання для обговорення:

- Визначте правові та етичні ризики з погляду GDPR і національного законодавства.
- Запропонуйте технічні та процедурні заходи захисту.
- Обговоріть відповідальність судді за захист недоторканності приватного життя.

Дилема щодо конфіденційності даних

Для роботи інструменту генеративного ШІ потрібно завантажити до хмарного сервісу повні матеріали справи, зокрема чутливі персональні дані.

Завдання:

- Визначте ризики для недоторканності приватного життя та захисту даних.
- Обговоріть питання дотримання GDPR і конфіденційності судової інформації.
- Запропонуйте безпечні способи обробки даних.

Інцидент у сфері кібербезпеки

Судова цифрова інфраструктура зазнає атаки з використанням програми-вимагача, унаслідок якої доступ до матеріалів справ блокується, а конфіденційну інформацію погрожують оприлюднити, якщо не буде сплачено викуп.

Питання для обговорення:

- Окресліть невідкладні дії з управління інцидентом.
- Обговоріть правові та етичні аспекти реагування на кіберзагрози.

- Оцініть довгострокові стратегії посилення кібербезпеки.

ШІ в ухваленні судових рішень

Суд запроваджує інструмент на основі ШІ для допомоги в ухваленні рішень щодо звільнення під заставу. Інструмент використовує дані за минулі періоди для прогнозування ризику переховування. Через кілька місяців виникають побоювання, що цей інструмент непропорційно часто рекомендує відмовляти у звільненні під заставу особам із певних демографічних груп.

Завдання:

- Проаналізуйте можливі джерела алгоритмічної упередженості.
- Оцініть роль судді в перевірці рекомендацій ШІ.
- Запропонуйте способи забезпечення справедливості та прозорості.

Критичне мислення та генеративний ШІ

Суд випробовує інструмент генеративного ШІ, який на основі матеріалів справ і баз даних правової інформації готує попередні варіанти судових рішень. Суддів заохочують переглядати, редагувати й остаточно доопрацьовувати ці проєкти. В одній зі справ суддя помічає, що створений ШІ проєкт містить посилання на неіснуючі правові прецеденти, а наведене в ньому обґрунтування, хоча й видається правдоподібним, не підтверджується фактичними обставинами справи.

Завдання:

- З'ясуйте, як перевірити точність і надійність пропозицій ШІ.
- Визначте, які запитання судді мають поставити собі щодо процесу й результату роботи ШІ.
- Запропонуйте запобіжні заходи та найкращі підходи до використання інструментів генеративного ШІ.
- Обговоріть відповідальність судді під час використання інструментів генеративного ШІ.

Надмірна залежність від ШІ

Через брак часу суддя приймає підготовлений ШІ проєкт майже без перевірки, унаслідок чого остаточне судове рішення містить фактичну помилку.

Завдання:

- Обговоріть етичні, деонтологічні та дисциплінарні аспекти такої поведінки.
- Обговоріть ризики, пов'язані з упередженням на користь автоматизованих рішень.
- Визначте межі того, що можна делегувати ШІ.
- Розробіть контрольний список для відповідального використання ШІ.

Неіснуючі судові прецеденти

Створений ШІ проєкт містить посилання на три справи як на прецеденти. Під час перевірки ви виявляєте, що дві з них не існують.

Завдання:

- Визначте ризики, пов'язані з довірою до посилань, згенерованих ШІ.
- Обговоріть процедури перевірки.
- Запропонуйте послідовність дій для звіряння результатів роботи ШІ.

Упереджене обґрунтування

У проєкті, підготовленому ШІ, систематично рекомендується призначати менш суворі покарання чоловікам, обвинуваченим у домашньому насильстві щодо дружини або партнерки, яка мала позашлюбні стосунки.

Завдання:

- Проаналізуйте можливі джерела упереджень у навчальних даних.
- Обговоріть обов'язок судді виявляти й виправляти упередження.
- Запропонуйте методи перевірки результатів роботи ШІ з погляду справедливості.

Цифрові докази

У цивільному спорі сторони подають цифрові докази, зокрема листування електронною поштою, історію листування в чатах і відеозаписи. Одна зі сторін стверджує, що ці докази було змінено або сфальсифіковано.

Завдання:

- Оцініть допустимість та автентичність цифрових доказів.
- Розгляньте способи перевірки цифрових документів.
- Обговоріть вплив цифрових доказів на процесуальні права.